

Orijinal Kaynak: Bisoka, Aymar Nyenyezi. (2020, May 28). “Disturbing the Aesthetics of Power: Why Covid-19 Is Not an “Event” for Fieldwork-based Social Scientists”, *The Social Science Research Council*.

Atıf Şekli: Bisoka, Aymar Nyenyezi. (2020, Kasım 11). “Gücün Estetiğini Bozmak: Covid-19 Neden Saha Çalışmasına Dayalı Sosyal Bilimciler İçin Bir “Olay” Değildir?”, Çev. Sena Betül Kılıç, *Sosyal Bilimler*, Erişim Linki: sosyalbilimler.org/covid-saha-olay

Gücün Estetiğini Bozmak: Covid-19 Neden Saha Çalışmasına Dayalı Sosyal Bilimciler İçin Bir “Olay” Değildir?

Aymar Nyenyezi Bisoka
Türkçesi: Sena Betül Kılıç

“Covid-19 beni sahaya çıkmaktan alıkoyamaz. Hiçbir şeyi olmayanlara devlet yardımı olmadığı bu zor zamanlarda hayatta kalabilmek için para almam gerekiyor. Üstelik ebola, kolera vb. üzerine araştırmalar yaptığımı da unutmayalım. Daha da kötüsü, savaş bölgelerinde hayatımı riske attım. Tüm bunlarla karşılaştırıldığında, Covid-19 hiçbir şey değil.”
— Kongolu bir araştırma görevlisi, Bukavu, Mart 2020.

2019 baharında Paris’teki Orsay Müzesi, [Siyahi Modeller: Géricault’dan Matisse’e](#)¹ başlıklı sömürgeyle ilgili olağanüstü bir sanat koleksiyonu sundu. Esas olarak 19. yüzyıl portrelerinden oluşan sergi, egzotizm, ırkçılık ve sömürge propagandası tasvirlerini insancılaştırmaya çalıştı. Resimler, öznelerinin o sırada hâlâ ilişkili oldukları insanlık dışı çalışmayla meşgul olduklarını göstermedi veya izleyicinin hayal etmesine izin vermedi.² Siyahi Modeller sergisi, son dört yüzyıldır sosyal bilimleri rahatsız eden ve genellikle Küresel Güney’den yerel araştırmacıların çalışmalarını görünmez kılan sömürge ilişkisinin benzer bir temsilidir. Bu paralellikler, özellikle zor araştırma koşullarında, rollerin ve güvenlik açığının eşit olmayan ırksal dağılımında belirgindir. Koşullardaki bu tür eşitsizlikler, Covid-19 sonrası senaryolarla ilgili olarak sosyal bilimlere hâlihazırda hâkim olan Küresel Kuzey araştırmacılarının söylemleriyle tekelleşen evrensel bir monoloğa yol açtı.

¹ The Miriam Ira D. Wallach Sanat Galerisi ve Columbia Üniversitesi birlikteliğinde.

² En çok melankolide açıkça görülen, Freudçu içe bakış süreci üzerinden. Bkz. Freud, Sigmund. (1922). *Group Psychology and the Analysis of the Ego*, London ve Vienna: International Psycho-Analytical Press.

Benzer bir sömürge dinamiği, Haziran 2018’de Demokratik Kongo Cumhuriyeti’ndeki Bukavu şehrinde düzenlenen amatör bir fotoğraf sergisindeki resimlerde de görülebilir. Fotoğraflar, kilise ve akademik topluluk için “zor arazi”yi” geçmek amacıyla siyah erkeklerin vücutlarına muhtaç olan beyaz kaşifleri, Afrika’da keşif turlarına çıkaran isimsiz Siyahi adamları gösteriyor. “Medeniyet” ve bilimsel ilerleme adına istismar edilen Siyahi bedenlerin görüntüleri Mart 2020’de Leuven Katolik Üniversitesi’nde Kongolu sanatçı Tembo Kash’ın karikatür sergisinin merkezinde de [yer aldı](#). Batılı akademisyenler tarafından finanse edilen araştırma projelerinin bir parçası olarak, zorlu saha çalışmasının tehlikelerine her gün maruz kalan Afrikalı araştırma görevlilerinin düzinelerce referansı, karikatürlerin amacını güçlendirdi.

Kash, *Siyahi Modellerin* yaptığı gibi, bu araştırma görevlilerine yüzler ve isimler vererek insanlıklarını yeniden canlandırmak istedi. Sanatçı aynı zamanda, araştırma görevlilerinin çalışma koşulları ile Bukavu’da sergilenen 19. yüzyıl fotoğrafları arasındaki benzerlikleri de inkâr edemezdi. Afrika’da “zor” saha çalışması zamanı geldiğinde, araştırma görevlileri Küresel Kuzey araştırmacılarının vücutlarının bir uzantısı olan “vücut araçları” hâline geliyor. Kash’ın çalışması, sosyal bilimlerin merkezi bir parçası olduğu Batı modernliğinin paradoksunu da vurgulamaktadır: Eşzamanlı olarak hümanist söyleme³ bağlılık ve sınırlarda öznelerin itaatine ve baskı altına alınmasına neden olan ayrıcalıklardan vazgeçmeyi reddetme.

Covid-19 zamanında bir soru ortaya çıkıyor: Bu vücut araçları, tehlikeli ve zor Afrika şartlarında veri toplamak için kullanılmaya nasıl devam edecek? Covid-19, Küresel Güney’de araştırmalar tayin eden Batılı akademisyenlerin⁴ yeni söylemini sorgulama fırsatı sunuyor. Araştırma görevlileri için bu yeni söylem, tıpkı *Siyahi Modeller*’in de aynı şekilde olduğu gibi, çelişkili bir monologdur. Onlar için Covid-19 bir “olay”⁵, işlerin normal düzenini kökten değiştiren bir kaza değil. Araştırma amacıyla belirli bedenlerin sömürülmesi olgusunda radikal bir değişim için gerekli koşulları içermiyor. Bu bedenlerin bir rengi var tabii ki: Siyah.

Vücut Araçları

Mart 2020, Demokratik Kongo Cumhuriyeti’nde karantina tedbirleri açıklanıyor. Sanatçılar hemen tepki veriyor ve Kinşasa sanat sahnesinin tipik tarzında bir dizi güzel

---

³ Burada bahsedilen, insanın tatminini ve özgürleşmesini amaçlayan bir dizi değeri savunan söylemdir. Bkz. Senghor, Léopold Sédar. (1964). *Liberté 1: Négritude et humanisme*, Paris: Éditions du Seuil.

⁴ Ya naifler ya stratejikler ya da bilgi üretim sistemi tarafından alıkonmuşlar.

⁵ Foucault’nun orijinal Fransızcasında “événement” sözcüğüne tekabül eder ve “tarihsel tekilliğin fasılaya uğraması” anlamına gelir. Bkz. Foucault, Michel. (1984). “What is Enlightenment?”, içinde *The Foucault Reader*, Paul Rabinow (Ed.), New York: Pantheon Books, ss. 32-50.

resim üretiyorlar. Resimler insanların günlük yaşamının gündelik işe bağlı olduğu bir toplumda benimsenen evde kalma emirlerinin absürtlüğü temsil ediyorlar.

Karantina tedbirlerine uymak, aynı zamanda geçim kaynakları için geçici sözleşmelere bağımlı olan araştırma görevlileri için de imkânsızdır. Halk sağlığı şartları, görünürde yeni sözleşmeli iş olmadığı anlamına gelse de bu araştırmacıların maaşlarını alabilmeleri için uyulması gereken devam etmekte olan taahhütler vardır. Bu tür işler, geçimlerini sağlamaları için çok önemlidir.

Bunlar, Kash'in karikatürlerinde tasvir ettiği asistanlar. Onlardan önce beyaz kaşifler taşıyan Siyahi adamlar gibi, Küresel Kuzey'den araştırmacılar araştırmanın odağına ve tasarımına karar veriyor ve onu tayin ediyor. Afrikalı araştırma asistanlarının bir çalışmanın başarısında oynadıkları kilit role rağmen, araştırma görevlilerinin çalışmalarını görünmez kılan yayın mekanizmalarını kontrol ediyorlar. Kongolu bir meslektaş, araştırma asistanı olarak "silahlı çatışma alanlarında nasıl gezinileceği" konusunda tavsiyelerde bulunurken şunları yazdı:

Karmaşık güvenlik bölgelerinde veri toplamak, titiz bir hazırlık ve navigasyona özel bir yaklaşım gerektirir... Alandaki aktörler, araştırmacıyı bir casus olarak görmeye veya onu toplantılarından ya da röportajlarından biri nedeniyle tehdit olarak görmeye başarlarsa, tüm araştırma projesinin sorgulanacağından korkmak için sebep vardır. Bu en sonunda araştırmacının hayatını da tehlikeye atabilir.⁶

Yukarıdaki iddia, Küresel Güney'den araştırmacıların, her gün kendi ölüm ihtimalleriyle karşılaştıkları tehlikeli alanlarda çalışırken yüz yüze geldikleri zorlukları ve riskleri açıklamaktadır. Yukarıda alıntılanan araştırmacı, yerel araştırmacıları çoğu beyaz ve Batılı akademisyenlerin seyahat etmek istemediği "tehlikeli bölgelere" göndermenin gerekliliğini sorgulamıyor. Sorunu, herhangi kolay bir cevabın demagojiye benzetilebileceği sistemik bağlama yerleştiriyor. "Yerel" araştırmacılar, kapsamlı deneyimleri sayesinde, Afrikalı araştırmacıların tehlikeli şartlardaki konumunun, son on yılda ağır eleştirilere maruz kalan bilgi üretim jeopolitiği ile bağlantılı daha büyük bir sömürge sisteminin⁷ parçası olduğunu biliyorlar.⁸ Dahası, bilgi üretiminin küresel ilişkilerini analiz ederken, bu araştırma görevlisi, Küresel Kuzey akademisyenlerinin

---

⁶ Musamba, Josaphat (2020). "Naviguer entre des espaces de conflits armés: À quel prix?", içinde *La Série Bukavu. Vers la décolonisation de la recherche*, Aymar Nyenyezi Bisoka, An Ansoms, Koen Vlassenroot, Emery Mudinga ve Godefroid Muzalia (Eds.), PUL, s. 81.

⁷ Bu sömürgecilik, muhakkak ki Batı rasyonalitesinin kendi üretim koşullarına ilişkin refleksif olma konusundaki yetersizliğine dayanmaktadır. Evet bu üretim Batılı ve kinayeli bir etnosentrizmin bir parçasıdır. Bu ırkçı anlayış topyekûn insan deneyimini belirli bir rasyonaliteye dayanarak anlama iddiasındadır fakat öte yandan kendisini dışlayıcı ve evrensel olarak addeder. Bunun için bkz. Eboussi Boulaga, Fabien. (2011). *L'Affaire de la philosophie africaine. Au-delà des querelles*, Karthala-éditions terroirs; Sousa Santos, Boaventura De. (2014). *Epistemologies of the South: Justice Against Epistemicide*, London ve New York: Routledge; Derrida, Jacques. (1967). *De la grammatologie*, Paris: Les Éditions de Minuit.

⁸ Rutazibwa, Olivia U. ve Shilliam, Robbie. (Ed.). (2018). *Routledge Handbook of Postcolonial Politics*, UK: Routledge.

komisyonlarına kimin bağılı olduğuna bağılı olarak Güney'deki tüm araştırmacıları araştırma görevlisi tanımına dahil eder. Ona göre Covid-19, işlerin normal seyrinden gerçekten sapmadığı sürece bir olay değil.

Güçlülerin Monologu

Küresel Kuzey'deki araştırmacılar için de Covid-19 bir olay değil. Bu, tüm bilgi üretim sisteminin yeniden düzenlenmesini gerektiren bir sorundur. Bu durum Küresel Kuzey araştırmacılarının tehlikeli saha çalışmasına maruz kalmaktan kaçınmasını sağlıyor. Covid-19 lojistik bir zorluğu temsil ediyor —uçuşların azaltılması, sigortacıların maliyetli geri dönüşler için ödeme yapma konusundaki suskunlukları, karantina prosedürleriyle ilgili korkular— ancak aynı zamanda Kuzey'deki araştırmacıların Güney'deki araştırmacılara saha çalışması risklerini devretmesinde de etkili olacak. Kuzeyli bir araştırmacının geçenlerde bana söylediği gibi:

Covid-19 ile Afrika'ya seyahat edemeyeceğimiz daha uzun aylarla karşı karşıyayız. Bakın, devam eden birçok projemiz var. Ayrıca, saha araştırmacılarının çatışma mineralleri ve silahlı gruplar hakkındaki araştırmalarının sonuçlarını paylaşmaları gereken zararı karşılama atölyeleri planladık.⁹

Bu alıntıdan, Küresel Güney'deki saha çalışmalarını finanse eden bu araştırmacıların (*chercheurs-bailleurs*), Covid-19'un bu alandaki araştırmacıları ilgilendiren bir konu olduğunu anlıyor gibi görünüyor. Ancak bir tür Batı narsisizmi, Batılı ve Afrikalı araştırmacıların aynı sorunlarla aynı şekilde karşılaştıklarını varsayar. Bu monologdan ortaya çıkan genelleme, hayali bir gerçeklik inşa etmeyi amaçlamaktadır ve bunu yaparak eşitsiz çözümler öngörmektedir. Siyahi bedenler, zorlu saha çalışması risklerine göğüs germeye devam ediyor; Covid-19'un oluşturdukları da dahil. Bu alanda çalışan Kongolu bir araştırmacının bildirdiği gibi:

Burada hiçbir şey değişmedi. Normal çalışmaya devam ediyoruz. Zaten hiçbir zaman bir sigorta poliçemiz veya düzgün iş sözleşmemiz olmadı. İşimiz güvencesiz. Günlük sözleşmeler üzerinde çalışıyoruz ve onlara sahip olduğumuz için şanslıyız. (...) Covid-19, bizim için değil, kendileri için koruma önlemlerini güçlendirecek olan Kuzey'den buraya gelen insanlar için bir şeyleri değiştirmeyecek. Araştırma gezilerimizde Covid-19'dan daha kötüsünü gördük, bunun herhangi bir şeyi nasıl değiştirdiğini gerçekten göremiyorum.

Hem Küresel Kuzey hem de Güney'deki araştırmacılar için Covid-19'un etkisi daha büyük bir olay olan sömürgecilikten kaynaklanıyor. Sosyal bilimlerde sömürgecilik, her zaman Afrika'nın zor şartlarındaki saha çalışmasını tanımlamıştır. Siyahi bedenlerin araçsallaştırılmasının kökleri ırkçılık ve sömürgeciliktir. Bilginin dekolonizasyonuna

---

⁹ Küresel Kuzey merkezli bir araştırmacı, Londra, Nisan 2020.

yönelik argümanları da bu ikisinin kesiştiği noktada buluyoruz. Covid-19 bir olay değil, bu tür tartışmaların gerçekliğinin bir hatırlatıcısı.

Covid-19 ve Sömürge Olayı

Yaygın kanının aksine,¹⁰ Covid-19 tepkisini eleştiren Kinşasa'nın popüler sanatı, amatör bir sanat biçimi olmadığı için saf bir sanat biçimi de değildir. Daha ziyade negro sanatıdır.¹¹ Perspektif, boyutlar ve yoğunluklarla olan tahrip edici ilişkisi, dejavunun tüm yeniden üretiminin saçma olduğu, hayati bir sanatsal ifade özelliğidir. Çoklu orantısızlıkları, her sanat eserinin yoğun bir şekilde hayatın özgürleştirilmesi gereken yönlerine işaret ettiğini göstermek için duyguları zorla yakalamayı amaçlamaktadır. Kash'ın sanatında, tehlikeli ortamlarda bilginin fetişleştirilmesinden kurtulma çığıyla birlikte çok güçlü çarpıtmalar buluyoruz. Bu tür fetişleştirme, on yedinci yüzyılda, hâlâ ırkçı ve sömürgeci ideoloji ile doldurulmuş hâldeyken toplumsal disiplinlerle eşzamanlı olarak ortaya çıktı. Yirmi birinci yüzyılın başlangıcında bilginin sömürgeleşmesine doğru yapılan manevra, sömürgeciliğin ürettiği köleleştirmeye bir tepkidir. Bu açıdan bakıldığında, Covid-19 ile Afrika'daki zorlu saha çalışması arasındaki ilişki üzerine tartışmalar, sosyal bilimlerdeki bilginin dekolonizasyonuna yönelik tartışmalara dahil ediliyor. Bu tür argümanların amacı, dört yüzyıl sonra sahada ve daha geniş anlamda bilgi üretiminde savunmasız olanların üretiminde ırkçı bir unsurun kaldığını göstermektir.

Covid-19, bizden bu eleştirileri ciddiye almamızı istiyor çünkü bunlar sadece etik (araştırma konularının seçimi, saha çalışması ve ürettikleri rollerin ırksal dağılımı ile ilgili) değil, aynı zamanda politik (bilginin jeopolitiğine, onu yapılandıran güç ilişkilerine ve epistemolojik, politik ve sembolik sonuçlarına karşı mücadelede) ve epistemolojik (bu koşullarda güney sahalarında üretilen verilerin bilimsel geçerliliğini eleştirmek) sorular da ortaya koyuyor.

Négritude bakış açısından ilginin dekolonizasyonu ilan edilmesi gereken kesin bir emir değil, daha çok ayrıcalık mücadelesine bağlı iktidar ilişkilerinin ve iktidar ilişkilerinin kendilerinin ürettiği özgürleştirici ivmenin gücünün tanınmasıyla ilgilidir. Bilgiyi sömürgecilikten arındırma arayışı, Kuzeyli araştırmacıların Güneyli araştırmacılara bir kez daha kurtarıcı olduğu yeni bir insancılık biçimi hâline gelmemelidir. Bilginin sömürgeleştirilmesi, yabancılaşma meseleleriyle ilgilidir ve Güneyli araştırmacılar adına farkındalık ve sorumluluk gerektirir. Mücadele, hükümetlerin siyasi bir vizyon geliştirmeyi taahhüt etmesi ve akademik araştırmalar için kaynak ayırması gereken Afrika'da başlıyor. Fakat bununla ilgili bir emare yok. Maddi yaşam koşulları açısından Kuzey-Güney bölümünü üreten tarihi yapıları ele alan iniş çıkışlardan oluşan yorucu bir

¹⁰ Turine, Roger-Pierre. (2007). *Les arts du Congo: d'hier à nos jours*, Paris: La Renaissance du Livre.

¹¹ Diagne, Souleymane Bachir. (2011). *Bergson postcolonial: L'élan vital dans la pensée de Léopold Sédar Senghor et de Mohamed Iqbal*, Paris: CNRS Editions.

mücadeledir. Bu Afrika savaşına Afrika girişimlerini destekleyen müttefikler katılabilir ancak sorunların yapısal ve kurumsal temellerini en aza indirgemeden ve onları kendi vicdanlarının peşine düşmeleri için yeni bir davaya dönüştürmeden.

Covid-19 ile zorlu koşullardaki saha çalışması arasındaki ilişkinin analizi, saha çalışmasına dayalı sosyal bilimciler topluluğunun yapısökümünden ve bu topluluktaki ayrıcalıkların dağılımından başlamalıdır. Bunun ardından kendi içinde var olan mücadeleleri ve marjinal grupların durumunun iyileştirilmesine izin verecek koşulları tanımlamalıdır. Bu, Covid-19'u sosyal bilimlerde merkezi bir deneyim olarak düşünmenin ön koşuludur, insan topluluklarının yaşamlarının hâlâ kurtuluş için mücadele eden yönlerine işaret eder. Sosyal bilimler, Covid-19'dan sonra nihayet dekolonizasyon eleştirisini ciddiye alacak mı? Ya da bilimin sözde tarafsızlığı, bilgi üretiminin utanç verici gerçeklikleri hakkındaki hafıza kaybını meşrulaştırmaya devam edecek mi?

Zaman gösterecek. Ama her halükârda, özgürleşme konusunda ısrar ederek, Afrika'daki sanatsal performans, Fanon'un ve daha geniş anlamda dekolonizasyon eleştirisinin insanlığa bu basit ve derin çağrışımını kulaklarımıza fısıldamayı asla bırakmayacaktır. Yahudi olmayanlara antisemitizmden bahsederken şunları söyler: "Yahudi hakkında kötü şeyler duyduğunuzda, kulak verin, sizden bahsediyoruz!"¹² Sonuçta, Fanoncu mantığa göre, Güneyli araştırmacıların maruz kaldığı baskı, Yahudilere, kadınlara, insanlıktan çıkarılmış Siyahilere, hapsedilmiş beyaz olmayan insanlara, zulüm gören Müslümanlara ve sömürülen işçilere, belgesiz göçmenlere ve diğerlerine karşı ayrımcılık yapan aynı mantık üzerine kurulmuştur. Bunlar, Mbembe'nin "küreselin negroya dönüşmesi"¹³ olarak adlandırdığı modern bir dünya fenomeni tarafından üretilen insanlardır. Bu fenomen bir "olaydır" ve bu nedenle bugün sosyal bilimler için temel zorluktur.

Kayda Değer Akademik Metinler mottosuyla, 10 Ağustos 2015 tarihinde yayın hayatına başlayan sosyalbilimler.org, sosyal bilimler meselelerine yoğunlaşan, gönüllülük odaklı, açık erişim, akademik bir web sitesidir. Hakkında detaylı bilgi almak için sosyalbilimler.org/hakkinda sayfasını, ekibimizde gönüllü olarak görev almak için sosyalbilimler.org/basvuru sayfasını ziyaret edebilirsiniz.

Facebook, Twitter, Instagram ve YouTube'da [@sosbilorg](https://www.facebook.com/sosbilorg) kullanıcı adıyla *Sosyal Bilimler*'i takip edebilirsiniz.

sosyalbilimler.org/abonelik sayfasından e-bülten abonesi olarak, belirli aralıklarla *Sosyal Bilimler*'de yayımlanan çalışmaları size gönderilecek bir e-posta ile alabilirsiniz.

Sosyal Bilimler'de yayımlanan metin, video ve podcastlerin paylaşıldığı Telegram grubuna t.me/sosbilorg adresinden katılabilirsiniz.

¹² Fanon, Frantz. (1952). *Peau noire, masques blancs*, Paris: Éditions du Seuil, s. 81.

¹³ Mbembe, Achille. (2017). *Critique of Black Reason*, Laurent Dubois (Trans.). NC: Duke University Press.